

اشتباه تاریخی مصدق

برسی مستند حضور آمریکا در ایران
و ارتباط با نهضت ملی نفت و کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

www.ketab.lil

مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت

عنوان و نام پدیدآور	: اشتباه تاریخی مصدق / پژوهش و تألیف موسسه فرهنگی هنری قدرولایت.
مشخصات نشر	: تهران: موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۴ ص: مصور.
شابک	: 978-964-495-484-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
پادداشت	: کتابنامه.
پادداشت	: نامه.
موضوع	: مصدق، محمد، ۱۲۶۱-۱۳۳۵. -- سرگزشتنامه.
موضوع	: نخست‌وزیران -- ایران -- سرگزشتنامه
موضوع	: نفت -- ایران -- صنعت و تجارت -- طبعین
موضوع	: ایران -- تاریخ -- بهلولی، ۱۲۰۴ - ۱۳۵۷
موضوع	: ایران -- سیاست و حکومت -- قرن ۱۳
شناسه افزوده	: موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت
رده بندی کنگره	: DSR1515/57 ۱۳۹۵
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۲۴۰۹۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۸۵۵۶۴

موسسه فرهنگی هنری قدرولایت

اشتباه تاریخی مصدق

بررسی مستند حضور آمریکا در ایران

و ارتباط با نهضت ملی نفت و کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

پژوهش، گردآوری و تدوین: موسسه فرهنگی هنری قدرولایت

نوبت چاپ: سوم ۱۴۰۲ // شمارگان: ۵۰۰ جلد

حروفچینی: طریقیان // لیتوگرافی: سحر // چاپ و صحافی: محدث

طرح جلد: امیر خلیلی فرد

شابک: ۹-۴۸۴-۴۹۵-۹۶۴-۹۷۸

قیمت: ۷۵۰۰۰ تومان

دفتر توزیع و پخش: خیابان پاسدور - خیابان ۱۲ فروردین جنوبی - کوچه خاقانی پلاک ۸

تلفن: ۶۶۳۶۹۹۵۸-۶۶۳۱۱۱۵۱-۶۶۹۷۰۲۰۵ نمابر

نشانی پایگاه اینترنتی: www.ghadr110.ir نشانی پست الکترونیکی: info@ghadr110.ir

کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است

فهرست

پیشگفتار ۹

فصل اول

- زندگی‌نامه و عملکرد دکتر محمد مصدق (مصدق السلطنه) ۱۳
- والی خراسان ۱۴
- ازدواج ۱۴
- عضویت در جامع آدمیت ۱۴
- ادامه تحصیل ۱۵
- بازگشت به ایران ۱۶
- اقامت در سوئیس ۱۷
- والیگری فارس ۱۸
- مصدق در مشاغل دولتی و نمایندگی مجلس ۱۹
- در شورای مشورتی رضاخان ۲۱
- مخالفت صوری با شاهی رضاخان ۲۲
- مصدق در مجلس ۲۲
- مصدق مورد غضب رضاخان! ۲۳
- مصدق و مسئله نفت ۲۴
- تحصن در دربار و تشکیل جبهه ملی ۲۶
- مصدق و دولتهای کوتاه‌مدت ۲۷
- نخست‌وزیری مصدق ۲۹

۳۳	مصدق در آمریکا
۳۳	مصدق و نفت
۳۷	استعفای مصدق و قیام ۳۰ تیرماه
۴۰	نخست‌وزیری مجدد مصدق
۴۵	مصدق و کودتای ۲۸ مرداد

فصل دوم

۵۱	تاریخچه نفت و قراردادهای آن تا قبل از کودتای ۲۸ مرداد
۵۳	رضاخان در دوره ریاست وزرائی از تمدید تا قرارداد صحبت به میان می‌آورد
۵۴	انعکاس تمدید قرارداد در کشور
۵۷	جدال آمریکا برای تصاحب نفت ایران
۶۶	تشکیل جبهه ملی و طرفداری آنان از آمریکا
۶۸	قرارداد گس - گلشائیان
	پیشنهاد بانک بین‌المللی عمران و توسعه و تلاش مصدق برای دریافت وام از آمریکا
۷۷	

فصل سوم

۸۷	تاریخچه و سوابق حضور آمریکا در ایران قبل از کودتای ۲۸ مرداد
۸۸	مسیون‌های مذهبی، اهداف و فعالیت‌ها
۹۲	تأسیس و توسعه مدارس و دانشگاه در ایران
۹۸	ارتباط فرهنگی آمریکا و ایران
۱۰۰	مرکز آموزش زبان انگلیسی
۱۰۰	کتابخانه و مرکز منابع لینکلن
۱۰۱	ساواک و انجمن ایران و آمریکا
۱۰۲	سقوط رژیم شاه و انحلال انجمن
۱۰۳	ارتباطات سیاسی و تجاری آمریکا با ایران
۱۱۱	ورود متخصصین و سرمایه‌های آمریکایی به ایران
۱۱۶	استخدام آرتور میلسپو و مستشاران دیگر آمریکایی

فصل چهارم

ارتباطات عناصر جبهه ملی با آمریکاییان!	۱۳۹
بولتن ویژه	۱۴۵

فصل پنجم

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲	۱۵۷
اعترافات جدید آمریکاییها به دست داشتن در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲	۱۷۶
اعتراف رئیس‌جمهور و وزیر امور خارجه آمریکا	۱۷۹
آمریکا انتشار اسناد کودتای ۲۸ مرداد را بلوکه کرد	۱۸۱
اذعان به نقش انگلیس در کودتا در اسناد منتشره سیا	۱۸۱
اذعان بی‌بی‌سی به دهمین داشتن در کودتای ۲۸ مرداد	۱۸۳
نقش بی‌بی‌سی در کودتای ۲۸ مرداد و غارت نفت ایران	۱۸۴
محتوای اسناد انتشار یافته به روشنی	۱۸۵

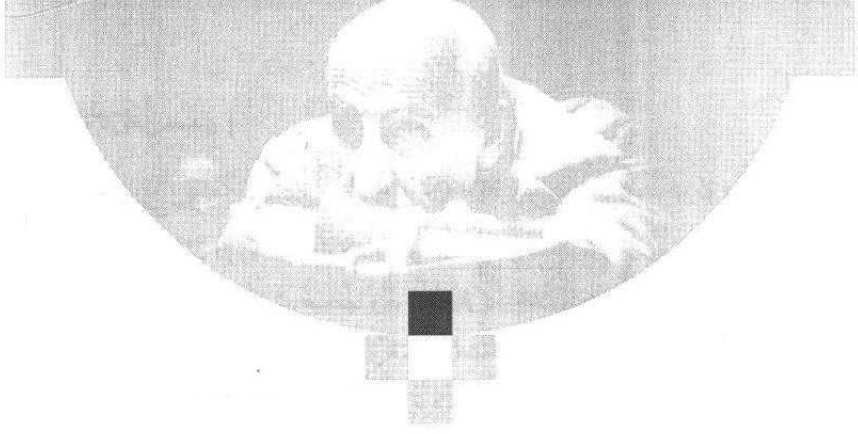
فصل ششم

دو عامل مهم موفقیت کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲	۱۸۹
۱- عدم شناخت ماهیت آمریکا	۱۸۹
۲- بی‌توجهی مصدق به هشدارها!	۱۹۵
آخرین تلاش	۲۰۲

پیوستها

برنامه اصل چهار ترومن	۲۱۹
متین دفتری و حمایت مصدق از او	۲۲۲
تاریخچه و سوابق میسیونری آمریکا در ایران	۲۲۵
حبیب‌الله رشیدیان و کودتای ۱۲۹۹	۲۲۸
روابط رشیدیانها و انگلیس	۲۲۹
غرب و کودتای ۲۸ مرداد	۲۲۹

۲۲۹		رشیدیان و آمریکا
۲۳۰		برادران رشیدیان پس از کودتا
۲۳۰		رشیدیانها و امینی
۲۳۲		عاقبت رشیدیانها
۲۳۳		نامه دکتر مصدق به ترومن رئیس جمهور آمریکا
۲۳۴		نامه دکتر مصدق در جواب پیام آقای ترومن رئیس جمهور آمریکا
۲۳۷		نامه دکتر مصدق به ترومن
۲۳۹		نمایه اشخاص
۲۴۷		نمایه موضوعی
۲۴۹		نمایه اماکن
۲۵۳		منابع

پیشگفتار

جایگاه دولتمردان، جایگاه آزمون و خطا نیست. جایگاه طعمه و کاسبی سیاسی و اقتصادی نیست. جایگاه مسئولیت یک ملت است. دولتمردان بایستی خصوصیات و شایستگیهای بارز و برجسته‌ای داشته باشند تا بتوانند این بار امانت را بدرستی و سلامت حمل و در تاریخ و نزد ملت و خدای متعال روسفید باشند. اگر بخواهیم بطور خلاصه و مفید این شایستگیها را براساس تجربه تاریخی ملت ایران، بیان کنیم؛ می‌توان به این چهار ویژگی اشاره نمود:

- ۱- ایمان عمیق به خداوند قادو معال و توکل بر او در تمامی لحظات و سختیهای مبارزه و کار.
- ۲- باور توانائیا و استعدادهای ملی، جغرافیایی تاریخی و انسانی ملت خود و اطمینان بر کارآمدی آنها.
- ۳- شجاعت ذاتی و قدرت استقامت و مقاومت در برابر سطوح طلبها و افزون‌خواهی‌های بیگانگان و دنباله‌های آنان در داخل.
- ۴- عدم خوش‌باوری و اعتماد نسبت به دشمنان و بیگانگان و داشتن بصیرت عمیق سیاسی تاریخی و فهم درست مناسبات بین‌المللی.

بیشترین خسارتی که ملت ایران در دوره معاصر خود یعنی از دوران قاجار تا پیروزی انقلاب اسلامی با آن مواجه شده است از دولتمردانی بوده که این ویژگیها در آنها نبوده یا در حداقلها و در یکی دو مورد بروز داشته است. بیشترین نفوذ دشمن و در اختیار گرفتن زمام امور کشور هم از همین ناحیه بوده است. یعنی دولتمردانی که فاقد شجاعت و قدرت مقاومت بوده یا ایمان عمیق به خداوند و توانائیهای ملت نداشته‌اند. اگرچه مقایسه قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، در خصوص ویژگیهای دولتمردان و خروجی آنها، چندان خوشایند و مطلوب نیست، لیکن گذرا و مثال‌گونه می‌شود اشاره داشت که تبلور این ویژگیها در امام خمینی و امام خامنه‌ای و برخی از دولتمردان سطوح پائین‌تر در دوران استقرار نظام جمهوری اسلامی و برکات آن از استقلال و پیشرفت و عزت و خودباوری، بخوبی اهمیت این شاخصها را در دولتمردان نشان می‌دهد و عامل اصلی ناکامیهای این ملت در دوره دویست سال تا انقلاب

اسلامی را هم نمایان می‌سازد.

دکتر محمد مصدق یک دوره نسبتاً طولانی را از حضور در مناصب و مسئولیتهای مختلف از دوره قاجار و پهلوی اول در کارنامه داشت. ضعفها و قوت‌های او در خلال این دوران مشخص شده بود. طرز فکر و تلقی او از زندگی و مناسبات اجتماعی و سیاسی مشخص بود. تحصیلات او و دل‌سپاریش به فرهنگ غرب با توجه به جایگاه خانوادگی‌اش محرز بود.^۱ بعد از فرار رضاخان و دوران پرفراز و نشیب دهه ۱۳۲۰، دکتر محمد مصدق در مجلس شورای ملی و با اتکا به جمعی از دوستان خود و موضوع نفت، توانست نگاه‌ها را به سوی خود جلب کند. حمایت آیت‌الله کاشانی و نواب صفوی به مفهوم پشتیبانی جناح دینی جامعه از مصدق بود تا او بتواند ملی شدن صنعت نفت را به سر منزل مقصود برساند و در عین حال قدم‌هایی را در تعالی جامعه و پاکسازی آن از اقدامات ضد دینی رضاخان، بردارد.

مصدق در خلال مبارزات مردم، قدم‌های بزرگی را در خارج کردن زمام تولید و صدور نفت از دست انگلیسی‌ها برداشت و موفق شد در ضمن بسیج مردم در جهت قطع وابستگی به انگلستان، نگاه‌های بین‌المللی را نیز به این موضوع جلب کند. حمایت‌های مجلس شورای ملی و جامعه روحانیت از او، مردم را به طور جدی در صحنه حاضر ساخت و دشمن با ملاحظه این پشتوانه عظیم، کاری از پیش نبرد و مجبور می‌شد هر روز گامی به عقب بردارد و برخی از شرایط را بپذیرد.

بنا به اعتراف صریح برخی دوستان مصدق و ناظران بین‌المللی و اسنادی که بعدها منتشر شد، چند مسئله مهم سبب شد تا مصدق نتواند هدف نهایی ملت را در استقلال اقتصادی خود محقق کند و بلکه موجبات یک دیکتاتوری طویل‌المدت و حضور بلامنازع بیگانگان در همه امور کشور را فراهم ساخت. طبق این اعترافات و اسناد، عواملی که سبب این انحراف تاریخی و اشتباه بزرگ شدند از دایره همان چهار شاخص برشماری شده خارج نیستند با این توضیح که:

- دکتر محمد مصدق در مبارزه خود و ملت ایران، جایی برای توکل بر خداوند قادر باز نکرده بود و اصولاً در مشی فردی و اجتماعی خود بر این باور تکیه و اعتقاد نداشت. مسأله، ایمان فردی نیست بلکه ظهور و بروز آن در حرکات و رفتارهای اجتماعی و سیاسی است که اطمینان به وعده و نصرت الهی در عمل بر اصول و موازین اسلامی، یکی از شاخص‌ترین این ظهور و بروز است.

- دکتر محمد مصدق، براساس جایگاه خانوادگی و تحصیلات و اقامت طولانی در اروپا، به طور خواسته یا ناخواسته، نظام‌های سیاسی قدرتمند دنیا را باور داشت. این باور، بر شناخت و تحلیل و محاسبات دکتر مصدق تأثیر قطعی داشت. شاید در مبارزه وی با انگلیس بر سر مسأله نفت، آن‌چنان که از

۱- برای آگاهی بیشتر، رجوع شود به کتاب «نقش روشنفکران در تاریخ معاصر ایران، جلد دوم»، از انتشارات همین مؤسسه.

سخنان و نامه‌های وی پیداست، موضوع توجه به ذات و علل دشمنیهای انگلیس، جایی نداشت و او تنها برای کسب درآمد بیشتر از تولید و صدور نفت تلاش می‌کرد تا درآمدهای عمومی کشور از این ناحیه افزایش یابد! لذا می‌گفت «مرگ بر انگلیس» نگویید!!

- دکتر محمد مصدق، به مناسبات بین‌المللی، مخصوصاً بعد از دو جنگ جهانی اول و دوم، توجه عمیق نداشت. او از علائق و مناسبات و منافع مشترک بین قلد‌رهای جهانی از جمله آمریکا و انگلیس مطلع نبود. او آمریکا را که تازه در صحنه‌های بین‌المللی به قدرتی بزرگ تبدیل شده بود و فاقد پیشینه استعماری بود (بخاطر جدیدالتأسیس بودن نه پاک بودن) یک کشور حامی پنداشت و به اتکاء آن کشور به مقابله با انگلیس برخاست! و از همین نقطه بیشترین خسارت و آسیب را متوجه ملت خود کرد. نامه‌های او به رؤسای جمهور آمریکا، بازتاب این نگاه و تکیه بی‌توجیه اوست.

- دکتر محمد مصدق، با تکیه بر سیاست موازنه منفی، تلاش می‌کرد از تضادهای منافع قدرتهای بزرگ برای کوتاه کردن دست آنان استفاده کند. در حالی که از ملاحظات و ساخت پنهان همین قدرتها، غافل بود. سیاستی که در دوره محاربه، بین سیاستمداران وجود داشت تا از شر روس و انگلیس درامان باشند اما بیشترین ضربه را از همین وقت متحمل شدند و حیل گریهای انگلیس، هم روسیه را فریب داد و هم بخش بزرگی از گروه نخبگان جامعه را!! استقلال کامل کشور که تنها راه نجات از بدبختیهای وابستگی و خودباختگی است، هرگز محور سیاستهای دولتمردان و دولت مصدق نبود.

در هر حال، دوران ملی شدن صنعت نفت، مبارزات دکتر محمد مصدق و افراد جبهه ملی بانفوذ اقتصادی انگلستان، و اشتباه تاریخی آنان یعنی ساده‌اندیشی در برابر آمریکا و تکیه و اعتماد بر آن کشور، یک تجربه بسیار مهم فراروی ملت و دولتمردان است. اینک همین مبارزه در کل اقتصاد کشور جریان دارد. تمامی قدرتهای سلطه‌گر به نوعی و هر کدام با ظرفیتی، در جریان تحریم فعالند تا بتوانند نظام متکی به مردم و ایمان دینی و تلاشگر در عرصه استقلال کامل اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را از پیشرفت و تأثیرگذاری بین‌المللی بازدارند و منافع نامشروع از دست داده را مجدداً احیا کنند. امروز هم برخی دولتمردان و برخی از اصحاب قلم و رسانه، تلاش می‌کنند تا چهره دشمن بزرگ، آمریکا را بزرگ کنند و این‌طور وانمود نمایند که برای حل مشکلات کشور و رونق اقتصادی می‌بایستی به آمریکا تکیه کرد! آنان عمق دشمنی و کینه آمریکا و دیگر قدرتهای سلطه‌گر و علت اصلی این دشمنی را نمی‌شناسند. آنان با وجود این تجربه بزرگ، یا از سر غفلت، یا از سر دلدادگی به فرهنگ و زندگی حیوانی غربی، یا از سر عناد و دشمنی با نظام اسلامی، سعی می‌کنند تا اتکاء به آمریکا را سرفصل حل مشکلات قلمداد کنند؛ مشکلاتی که غالباً از بی‌عرضگی و کم‌کاری و غفلت و بی‌توجهی مسؤولین به اصول و رهنمودهای امام خمینی و رهبری معظم انقلاب اسلامی و سیاستهای کلان نظام ناشی می‌شود. بجای پرداختن به اقتصاد

درون‌زا و اتکا به دانش و استعداد جوانان و تلاش کار کارآفرینان، چشم به بیرون دوخته و ساده‌لوحانه منتظر معجزه دشمن در حل مشکلات هستند!!

رهبر معظم انقلاب اسلامی، در رهنمودهای حکیمانه و مبتنی بر تجربه طولانی تاریخی و نگاه عمیق اسلامی خود، بارها به این مسأله اشاره کرده‌اند. در یکی از این هشدارها، امام خامنه‌ای، به موضوع نفت و دکتر محمد مصدق و اشتباه تاریخی او اشاره کرده و مسؤولان را از تکرار چنین غفلت بزرگی بر حذر می‌دارند. این هشدار، سبب شد تا مؤسسه در این موضوع، پژوهش و بررسی را انجام دهد و حاصل آن این کتاب است که مطالعه می‌فرمایید.

امید است موفق شده باشیم در حد خود، گوشه‌ای از این تجربه تاریخی را ترسیم و بیان رهبری را تشریح کرده باشیم. معظم‌له فرمودند:

«حادثه‌ای در کشور ما در سال ۱۳۳۲ اتفاق افتاد - حادثه بیست و هشتم مرداد - که یکی از حوادثی است که ملت ایران را با تجربه‌ها آمیخته می‌کند، مانع از خطا و اشتباه دید او می‌شود؛ در این حادثه یک تجربه بزرگ برای ملت ایران به وجود آمد، این تجربه را هرگز نباید فراموش کرد، بلکه از ۳۲ تا حالا شصت سال می‌گذرد. اولاً در خلال این شصت سال این قبیل حوادث تکرار شده است. ثانیاً حادثه تاریخی و ملی حاصل درسی است، گذشت زمان تأثیری ندارد و باید از آن درس گرفت. حادثه از این قرار بود که دولت مصدق که نفت را، منبع ثروت ملی کشور را از چنگ انگلیسی‌ها و از دست انگلیسی‌ها با کمک افرادی که بودند - مرحوم آیت‌الله کاشانی و دیگران - توانست خارج کند، یک اشتباه تاریخی انجام داد و آن تکیه به آمریکا بود. در مقابل دشمنی انگلیسی‌ها، فکر کرد باید یک پشتیبان در عرصه بین‌المللی داشته باشد، این پشتیبان آن روز از نظر او آمریکا بود؛ به آمریکایی‌ها اعتماد کرد؛ امید او به آمریکایی‌ها بود. از این خوش‌بینی و ساده‌اندیشی، آمریکایی‌ها، استفاده کردند، [کودتای] بیست و هشتم مرداد را به راه انداختند... و همه زحماتی را که ملت ایران در ظرف دو سه سال - دوران ملی شدن صنعت نفت - کشیده بودند بر باد داد. مصدق را هم گرفتند، بردند زندانی کردند و محمدرضا پهلوی را که از ایران فرار کرده بود، برگرداندند، به سلطنت نشاندند و ۲۵ سال از سال ۳۲ تا سال ۵۷ این ملت زیر یوغ حکومت تحمیلی و وابسته پهلوی، به انواع خف‌تها، انواع فشارها، انواع سختی‌ها مبتلا شد. آمریکایی‌ها [این کار را] کردند.^۱